

Література

1. Дудар Н. Релігійність в українському соціумі: детермінанти і характеристика сучасного стану 2002 года: Автореф. дис. канд. соціол. наук: 09.00.11 / Н. Дудар; [Ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди НАН України]. – К., 2002. – 20 с.
2. Дудар Н. Релігійність українського суспільства: останні дослідження / Н. Дудар // Людина і світ. – 2003. – № 2. – С. 8-13.
3. Папаяні І. Феномен релігійної ідентичності в контексті філософсько-релігієзнавчого дискурсу [Текст] : Автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.11 „Релігієзнавство” / Папаяні Іван Володимирович ; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К., 2010. – 16 с.
4. Паращевін М. Деякі особливості релігійності населення України [Електронний ресурс] / М.Паращевін // Релігійно-інформаційна служба України. – Режим доступу: <http://old.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/analysis/article:28412/>
5. Паращевін М. Релігія та релігійність в Україні / М. Паращевін; [за ред. С. Макеєва; переднє слово О. Іващенко]. – К.: Інститут політики, Інститут соціології НАН України, 2009. – 68 с.
6. Релігія і влада в Україні // Інформаційно-аналітичні матеріали до круглого столу на тему: „Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку” [8 лютого 2011 року]. – К.: Центр Розумкова – 2011. – 82 с.

Рецензент кандидат історичних наук, доцент І.Г.Луковенко

УДК 27: 061.234](477)

Др. Леон Малий
м. Львів

„ЦЕРКВА” І „РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ” (Аналіз проблематики, виникаючої з різного трактування термінів)

У статті робиться акцент на тому, що церква має свої особливі властивості, її глибинна структура є сакраментальна і щоб називати себе Церквою вона повинна мати апостольську суцесію, без якої Церква не мала б діючої сили Таїнств. Зазначається, що для покращення прав Закону потрібно було б дати визначення Церкви і надати її статус юридичної особи, виділивши її окремо. Зауважується, що на сьогодні ж статус юридичної особи мають тільки церковні громади, які щодо всіх інших відносин у державі керуються положеннями неприбуткових організацій. Автором стверджується, що в деяких країнах відносини Церкви та держави регулюються окремими документами, зокрема „Конкордатом”, в той час, коли в Україні на сьогодні такі відносини не передбачено. Робиться висновок, що Церква все-таки повинна би керуватися статтями Закону, які б відповідали тим особливим властивостям, які характерні тільки Церкві.

Ключові слова: церква, таїнства, церковні громади, релігійні організації, свобода совісті, державно-церковні відносини, закон.

В статье делается акцент на том, что церковь имеет свои особенные свойства, ее глубинная структура есть сакраментальная и чтобы называть себя Церковью она должна иметь апостольскую сукцессию, без которой Церковь не должна действующей силы Таинств. Отмечается, что для улучшения прав Закона нужно было бы дать определение Церкви и предоставить ее статус юридического лица, выделив ее отдельно. Отмечается, что на сегодня же статус юридического лица имеют только церковные общины, которые по всем другим отношений в государстве руководствуются положениями неприбыльных организаций. Автором утверждается, что некоторых странах отношения Церкви и государства регулируются отдельными документами, в частности „конкордатом”, в то время, когда в Украине на сегодня такие отношения не предусмотрено. Делается вывод, что Церковь все же должна бы руководствоваться статьями Закона, соответствующих тем особым свойствам, которые характерны только для Церкви.

Ключевые слова: церковь, таинства, церковные общины, религиозные организации, свобода совести, государственно-церковные отношения, закон.

This article emphasizes that the church has its own special properties, its deep structure is sacramental and to call themselves the Church must have apostolic succession, without which the Church had a current strength of the Sacraments. It is noted that to improve the rights of the law would need to define the Church and to its legal status, marking it separately. Zauvazhuyetsya that today is the status of legal persons are only religious community that for all other relations in the state governed by the provisions of nonprofit organizations. The author argues that some countries, the relationship of the Church and state are governed by separate documents, including the „Concordat”, at a time when Ukraine at present these relations are not provided. The author concludes that the Church still has to be guided by the Articles of the Law, which would meet the special properties that are characteristic only to the Church.

Keywords: Church, sacraments, religious communities, religious organizations, freedom of conscience, church-state relations, the law.

Серед усіх проблем державно-церковних відносин в Україні, на наш погляд, головною проблемою поміж усіх інших є: невизначеність у поясненні основних понять і термінів, що робить її **актуальною**.

В цій статті хотілось би звернути увагу на такі основні поняття як: „Церква” і „релігійні організації”. Звідси **мета** дослідження полягає в тому, щоб дати визначення цих термінів і доказати їх нетотожність.

В рамках реалізації цієї мети будуть вирішуватися наступні **завдання**:

1. Дати визначення термінів „Церква” та „релігійні організації”, яке б узгоджувалося з юридичною термінологією українського законодавства.
2. Показати, що в законодавстві України існує невизначеність щодо цих термінів, що призводить до їх тлумачення як тотожних.
3. Дати тлумачення поняття „Церква” в його такому богословському значенні, яке дозволяє державі бачити в особі Церкви окремого і гідного суб’єкта своїх правовідносин.

Проблемами дослідження державно-церковних відносин в Україні в різні часи займались: А.Колодний, М.Бабій, О.Саган, В.Климов, С.Здіорук, Л.Филипович, В.Єленський та ін.

Якщо взяти вираз „Церква”, то в юридичній термінології українського законодавства вищезгаданий термін по сьогоднішній день не є визначеним. Так, в Основному Законі діяльності держави – Конституції України, немає окреслення терміну, що то є Церква, а лише вказано що „Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа від Церкви” [3, с. 35].

Таким чином окрім того, що є два суб’єкти „Церква” і „релігійні організації” в Конституції України не дано жодного пояснення, що то є „Церква” а що то є „релігійні організації”.

Другим основним документом, який регулює питання віросповідання і який, судячи з усього, мав би нам дати відповідь на питання, що то є „Церква” – це Закон України „Про свободу совісті та релігійні організації”. Однак статті цього Закону не тільки не окреслюють термін „Церква”, але навпаки, зрівнюють те, що в Конституції України є різними речами. Замість присутніх в Конституції України двох термінів, а саме: „Церква” і „релігійні організації” Закон подає вже два в одному, а саме: „Церква” (релігійні організації). Так, ст. 5 п. 2 цього Закону подає наступне твердження: „Церква” (релігійні організації) в Україні відокремлена від держави”.

Однак, подаючи вислів „Церква” (релігійні організації) законодавець, можливо навіть не свідомо, але фактично зрівняв Церкву з релігійними організаціями. Тому таке зрівняння цих двох різних по своїй сутті інституцій може, на жаль, свідчити або про неприйняття державою Церкви як такої, або про некомпетентність законодавця у визначенні термінів і понять. І як на нашу думку, то є надзвичайно велика проблема державно-церковних відносин в Україні, більша ніж може здаватися на перший погляд. Спробуємо це проаналізувати.

Як ми вже з’ясували, Конституція України не подає жодного окреслення ані стосовно терміну „Церква”, ані стосовно терміну „релігійні організації”. Натомість Закон України „Про свободу совісті та релігійні організації” дає чітке визначення терміну „релігійніорганізації”.

Так, у ст. 7 п. 2 читаємо: „Релігійними організаціями в Україні є релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій. Релігійні об'єднання представляються своїми центрами (управліннями)”. Але з отриманням визначення терміну „релігійних організацій” ми опинилися в іншій складній ситуації. А саме: як розуміти методологію законодавця, якщо в статті 5 і статті 6 цього Закону він подав термін „Церква” а в дужках (релігійні організації), а в статті 7 цього Закону термін „Церква” десь зникає і поясненню підлягає тільки термін „релігійні організації”. Тобто визначенню піддається тільки те, що раніше знаходилося в дужках, а основне поняття „Церква” зникло. На жаль, вираз „Церква” пропадає не тільки тут, а взагалі з тексту Закону і до кінця тексту Закону виступає вже термін „релігійна організація”. І тому постає питання: можливо Церква тут вже не є релігійною організацією? А за цим і наступне питання: якщо у статті 1 цього Закону зазначено, що одним із завдань цього Закону є: „подолання негативних наслідків державної політики щодо релігії і церкви”, то чому висловлюючи бажання подолати негативні наслідки державної політики щодо Церкви, законодавець не подає окреслення терміну „Церква” а подає в Законі тільки окреслення терміну „релігійні організації”? І чи можливим тоді буде в принципі подолання негативних наслідків державної політики? Це вже взагалі питання риторичне, бо якщо немає Церкви, то стосовно кого подолати негативні наслідки державної політики?

Звичайно, можна припустити, що законодавець цих документів хотів окреслити відносини держави та релігійних об'єднань як найпростіше і, не зміг знайти більш відповідного статусу для численних релігійних спільнот, як власне статус релігійної організації. Можемо про це тільки робити якісь власні припущення. Але то ніяким чином не змінює реальність того, що ми отримали в кінцевому рахунку, а саме вже зі статті Закону зникло поняття Церкви, не встигнувши отримати свого окреслення державою.

Разом з тим було б великим спрощенням думати, що дозвіл Конституції України та Закон України „Про свободу совісті та релігійні організації”, могли б дати чи дають початок існуванню Церкви. З церковної точки зору приналежність до Церкви визначається іншими критеріями. Так, з точки зору Католицької Церкви, об'єднання громадян з метою задоволення релігійних потреб, назвати себе Церквою не може.

Це питання не так просте, як може здаватися на перший погляд. Для зрозуміння проблеми приналежності до Церкви звернемося до життя спільноти перших християн і таким чином спробуємо дізнатися, що саме було тими чинниками, які визначали приналежність людини до Церкви.

Книга Діянъ Апостолів описує життєвий шлях апостола Павла (Савла). Спочатку, він переслідував учнів Господніх, але одного разу коли він для переслідування християн відправляється в Дамаск, отримує в дорозі містичні видіння: вражений силою світла засяяного з неба Павло падає на землю і чує голос, що говорив до нього: „Савле, Савле! Чого мене переслідуєш”? Він запитав: „Хто ти Господи? ” а Той: Я – Ісус, що його ти переслідуєш. Встань же та іди в місто і тобі скажуть, що маєш робити” [1, Дії 9, 45 – 6]. Будучи ж в місті, Павло приймає Таїнство Хрещення і стає знову зрячим.

Як видно з цього, містичні видіння не дають навіть Апостолу Павлу будь-яких прав, які б дозволили йому приналежати до Церкви. Лише визнання Ісуса Христа Господом, покаяння і прийняття Таїнства Хрещення, стали тими правомочними діями які дозволили йому бути приналежним до Церкви і брати участь у спільній Христовій трапезі. Діяння Апостолів зазначають це словами: „І перебував кілька днів з учнями, які були в Дамаску” [1, Дії 9, 19]. Що то не було просте гостювання а сакраментальне перебування з учнями підтверджує попередній текст з Дій Апостолів коли говорить про три тисячі осіб, які прийняли хрещення, після чого „Вони постійно перебували в апостольській науці та спільності, на ламанні хліба й молитвах” [1, Дії 2, 42]. Так і Апостол Петро відповідаючи групі „побожних людей” на їх питання, що вони мають робити аби приналежати до Христової Церкви, він відповідає: „Покайтесь і нехай кожний з вас охреститься в ім'я Ісуса Христа” [1, Дії 2,37-38].

Для того, щоб хтось увірував а потім хрестився треба щоб хтось йому про це сказав, тобто проповідував Євангеліє, тому учні, яких вибирає Господь отримують наказ від Ісуса: „Ідіть же по всьому світу та проповідуйте Євангеліє всякому творінню. Хто увірує та охреститься, той буде спасений” [1, Марка 16, 15]. Даючи завдання вибраним учням Господь дає їм одночасно і відповідну до цього владу, яка є інша ніж влада світських структур. Папа Римський Бенедикт XVI, ще будучи кардиналом, у своїй книжці „Рапорт про стан віри”, стверджує, що Церква Божа то не партія, не товариство і не клуб – її глибинна, незмінна структура не є демократична, але сакраментальна а отже ієрархічна; Ієрархія Церкви має свій початок в апостольській сукцесії – тому вона повинна існувати як необхідна умова, щоб можна було отримати діючу силу Таїнств. Церковна влада не походить з голосування більшості, але ґрунтується на владі самого Ісуса Христа, який хотів, щоб в ній приймали участь люди як Його представники [Пор 9, с. 42]. Таке представництво в Католицькій Церкві прийнято називати ієрархією, до якої належать священники і єпископи. Слово ієрархія походить з грецької мови. Воно може мати кілька значень, одним з яких є „святе панування”, але другим і більш відповідним його перекладом є вираз „джерело святості”. В такому світлі ієрархічні ступені церковної влади як священник чи єпископ покликані бути людьми через яких звершується поєднання членів Церкви з Господом. Тому власне Церква не утворюється згромадженнями чи ухвалами, науковими дослідженнями чи філософською ідеєю, але завдячує своє існування тільки Господу. І навіть якщо держава виступає проти Церкви, Церква не перестає існувати [Пор 5, с. 317].

Так, в умовах римського права, перші християни, не маючи дозволу на існування, були змушені шукати „modus Vivendi” – „спосіб життя”, відповідно до діючого закону. Власне тому Церква в Римській Імперії виступає як братство „доброї смерті”. Прикриваючись назвою „братства”, християни могли організовувати релігійні молитви, тобто проводити богослужіння, до яких допускалися тільки ті, які отримали хрещення після належного приготування. Використовувалися також умовні знаки для розпізнавання християн. Так, наприклад, будинок на воротах якого знаходився малюнок риби, сприймався в суспільстві як дім, де можна купити рибу, але то міг бути і знак ІХТІС, тобто в перекладі з грецької Ісус Христос, Бог, Людина, Спаситель. Щоб не помилитись кожний християнин мав знати Символ віри на пам'ять, який не тільки був знаком приналежності до Церкви, але і способом розпізнавання християн серед інших людей. Християнин, який хотів переконатися чи в цьому домі дійсно проживають учні христові, міг сказати перші слова цього Символу, якщо господар дому знав як його продовжити, це і був знак взаємної певності. Братство „доброї смерті” мало правовий статус, мало право власності, яке до речі добре охоронялось Римським правом. Однак, маючи такий статус, Церква не була тим самим, що являло собою братства „доброї смерті”. Якщо члени „братства” утримували місця захоронення в катакомбах, чи допомагали бідним в організації похорону, то Церква виражала себе в інших властивих для неї завданнях [Пор. 6, с. 17-47 passim]. Дійсно, Церква виражає себе в повному об'ємі там, де є присутність Господнього Тіла, тобто там, де celebрується Богослужіння, в якому консекується хліб і вино в Тіло і Кров Господа Ісуса Христа. Проведення Богослужіння консекації дарів може звершувати однак тільки та особа, яка приналежить до апостольської сукцесії, тобто особа, яка отримала правомірне рукоположення в сан священника. Це і є суттєвою прикметою Церкви: єдність спільної віри переданої нам Апостолами і спільна Христова трапеза. На цьому фундаменті будується єдність, а зібрана спільнота хрещених людей виражає себе як Церква. Присутність самого Господа у цій трапезі робить Церкву святою, але це не означає, що ті, хто належить до Церкви вже стали святими, як про це писав Папа Римський Бенедикт XVI будучи професором університету в Тюбінген: „У розділеному світі вона [Церква] має бути знаком і засобом єдності, має долати межі між націями, расами і класами та їх єднати. Хай яка велика невдача їй тут би спіткала, нам відомо: вже в давнину їй надто важко вдавалося бути Церквою варварів та Церквою римлян водночас; в Новому часі вона не змогла зупинити розбрат між християнськими націями, а сьогодні їй і далі не вдається об'єднати багатих і вбогих так, щоб надмір багатства одних служив би хлібом для інших – спільність трапези залишається й надалі

неповненою. (...) Але замість того, щоб з'ясувати рахунки з минулим, ми маємо почути голос сучасності і намагатися не лише визнавати католицькість у Символі віри, а й реалізувати її в житті нашого розділеного світу” [4, с. 308].

Підсумовуючи все те, що було сказано, можна зробити наступні висновки:

1. Церква це не просте об'єднання людей для задоволення своїх релігійних потреб, а об'єднання християн, які беруть участь у Господній трапезі у якій є присутній сам Господь в своєму Тілі і у своїй Крові під видом хліба і вина і яку справляє сам Ісус Христос, послуговуючись священниками, яких він сам собі обрав, освятив і konsekрував.
2. Держава, через ненадання визначення терміну «церква» чіткого окреслення і зрівнюючи її з релігійною організацією не визнає Церкву як окремий і гідний суб'єкт своїх правовідносин. Як ми вже раніше з'ясували, Церква може бути релігійною організацією, натомість не кожна релігійна організація буде Церквою.
3. Приналежність до Церкви визначається Таїнством Хрещення, яке дає право приймати участь у Господній Трапезі.
4. Церква завдячує своє існування самому Ісусу Христу.

Література

1. *Святе письмо старого та нового Завіту.* - Видавництво Отців Василіан „Місіонер”. – 2005.
2. Закон України „Про свободу совісті та релігійні організації” Відомості Верховної Ради (ВВР) 1991, N988-12 від 23.04.91.
3. Конституція України. – Київ-Велес. – 2006.
4. Йосиф Рацінгер, *Вступ до християнства.* – Видавництво „Місіонер”. – Львів 2008.
5. *Bóg i świat z ks. Kardynałem Jozephem Ratzingerem rozmawia Peter Seewald,* Znak, Kraków 2005.
6. Józef Bilczewski, *Archeologia chrześcijańska wobec historii Kościoła i dogmatu,* Kraków 1890.
7. Louis Bouyer, *Kościół Boży,* Warszawa 1977.
8. Jozeph Ratzinger, *Chrystus i Jego Kościół,* Kraków 2005.
9. *Raport o stanie wiary z ks. Kardynałem Jozephem Ratzingerem rozmawia Vittorio Messori,* Warszawa-Struga 1986.

Рецензент доктор філософських наук, професор В.І. Докаш